

Тетяна Володимирівна КРАВЧЕНКО

асистент кафедри економіко-математичного моделювання,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
проспект Свободи, 4а, кв. 71, м. Київ, 04108, Україна
E-mail: ktv19@ukr.net
Телефон: +380674979466

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Кравченко, Т. В. Методи прогнозування регіонального економічного розвитку [Текст] / Тетяна Володимирівна Кравченко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2013. – Том 13. – С. 88-94. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті розглянуто сутність основних методів прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Проаналізовано їх багатоманітний спектр, на основі чого розроблено узагальнюючу схему-класифікацію основних методів прогнозування економічного розвитку регіону. Розкрито роль та значення провідних прогнозних методів і висвітлено особливості їх застосування в сучасних умовах України. Визначено основні переваги цих методів, які поєднують економіко-математичне моделювання та сценарії розвитку. За результатами дослідження з'ясовано функціональну роль економіко-математичних та інших методів прогнозування економічного розвитку, яка полягає в тому, щоб виявити принципи й внутрішню логіку формування регіональної економіки, визначити її структуру й елементи, їхні взаємозв'язки і механізми функціонування, які є основою для розробки регіональних цільових та комплексних програм, прогнозування майбутнього стану галузей економіки тощо.

Ключові слова: прогноз, методи прогнозування, регіон, соціально-економічний розвиток.

Татьяна Владимировна КРАВЧЕНКО

МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

В статье рассмотрена сущность основных методов прогнозирования социально-экономического развития региона. Проанализировано их разнообразие, на основе чего разработана обобщающая схема-классификация основных методов прогнозирования экономического развития региона. Раскрыты роль и значение ведущих прогнозных методов и освещены особенности их применения в современных условиях Украины. Определены основные преимущества этих методов, которые сочетают экономико-математическое моделирование и сценарии развития. По результатам исследования выяснена функциональная роль экономико-математических и других методов прогнозирования экономического развития, которая заключается в том, чтобы выявить принципы и внутреннюю логику формирования региональной экономики, определить ее структуру и элементы, их взаимосвязи и механизмы функционирования, которые являются основой для разработки региональных целевых и комплексных программ, прогнозирования будущего состояния отраслей экономики и т. д.

Ключевые слова: прогноз, методы прогнозирования, регион, социально-экономическое развитие.

Tetiana Volodymyrivna KRAVCHENKO

Assistant to the Chair of Economic and Mathematic Modeling,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
4a Svobody Ave., Apt. 71, Kyiv, Ukraine, 04108
E-mail: ktv19@ukr.net
Phone: +380674979466

METHODS OF FORECASTING OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Abstract

The article considers the essence of the main methods of forecasting of socio-economic development of the region. The article provides the analysis of a diverse range of forecasting methods, based on which a generalizing classification scheme of the basic methods of forecasting economic development of the region has been developed. The role and importance of the leading forecasting methods have been defined. The specifics of their application in the conditions of modern Ukraine are highlighted. The basic advantages of these methods are defined, combining both economic and mathematical modeling and development scenarios. According to the results of the research the functional role of the economic and mathematical and other methods of forecasting of the economic development has been defined. Which is to identify the principles and internal logic of regional economy formation, to determine its structure and elements, their interrelationships and functioning mechanisms that can be the basis for development of purpose-oriented and comprehensive regional programs and of forecasting the future state of certain sectors of economy, etc.

Keywords: forecasting, methods of forecasting, region, socio-economic development.

JEL classification: R15

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства жодна сфера життя не може обійтись без прогнозів як основного засобу погляду у майбутнє. Особливо важливе значення мають ті, які пов'язані з соціально-економічним розвитком регіону, що дають змогу обґрунтувати основні напрямки економічної політики держави, передбачити основні наслідки прийнятих управлінських рішень. Тому аналіз і прогнозування економічного розвитку є одним з основних наукових чинників формування державної стратегії і тактики регіонального розвитку. На основі науково обґрунтованих прогнозів регіональним органам управління надається можливість визначати цілі економічного розвитку регіону, уточнювати програмні заходи і пріоритети в розвитку регіонального господарського комплексу, формулювати сценарії розвитку галузей, технічного прогресу, розміщення і розвитку виробництва, робочої сили, удосконалення інфраструктури тощо.

Питанням прогнозування економічного розвитку регіону присвячена значна увага в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів. Цими проблемами займались, зокрема, Н. Багров, О. Бодрак, С. Божко, О. Білоус, Є. Брикун, В. Буркинський, І. Вахович, В. Геєць, Ю. Гладкий, З. Герасимчук, Б. Данилишин, І. Кондіус, І. Коломієць, К. Фісун, О. Черевко, А. Чистобаєв та інші. Їхні праці є основою для розробки і реалізації нових напрямів і гнучких методик щодо моделювання економічного розвитку регіону на основі ефективних методів прогнозування.

Метою статті є аналіз методів прогнозування з одночасним визначенням їх наближеної достовірності для прогнозування соціально-економічного розвитку регіону.

Відповідно до поставленої мети основними завданнями статті є:

- визначити та охарактеризувати інтуїтивні (експертні) та формалізовані методи соціально-економічного прогнозування;
- з'ясувати особливості їхнього застосування у процесі визначення способів подальшого економічного розвитку в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Важливою формою проведення державою регіональної політики є прогнозування, основною метою якого є обґрунтування напрямів та перспектив розвитку регіону для вироблення економічної і соціальної політики і прийняття відповідних управлінських рішень.

Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону – це передбачення майбутнього стану економіки і соціальної сфери як однієї із складових частин державного регулювання економіки, яка покликана визначати напрямки розвитку регіонального комплексу та його структурних складових [8, с. 259].

Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону засноване на якісному й кількісному аналізі реальних економічних процесів, виявленні об'єктивних умов, факторів і тенденцій його розвитку. Досягти цього можна, використовуючи різні методи моделювання, які допомагають знайти найоптимальніші напрямки економічного розвитку засобами математичного

моделювання, зокрема сценарного аналізу й економіко-математичного моделювання.

Під методами прогнозування слід розуміти сукупність способів і прийомів мислення, які дають змогу на основі ретроспективного аналізу тенденцій та закономірностей розвитку ендогенних (внутрішніх) та екзогенних (зовнішніх) даних об'єкта прогнозування зробити висновок про його розвиток у майбутньому за певних умов[10, с. 84].

Стисло розглянемо практичну цінність основних методів соціально-економічного прогнозування.

За оцінкою спеціалістів-регіоналістів, нараховується більш ніж 200 методів прогнозування, хоча на практиці використовується 20-30. Аналізуючи багатоманітний спектр методів прогнозування, ми розробили загальну схему-класифікацію основних методів прогнозування економічного розвитку регіону (рис. 1). Серед них можна виокремити інтуїтивні та формалізовані (розрахункові), які містять такі групи методів:

- інтуїтивні: методи експертних оцінок (індивідуальні і колективні), метод історичних та географічних аналогій і прогнозування за зразком;
- формалізовані: методи прогновної екстраполяції, методи моделювання, економіко-математичні методи.

Інтуїтивні методи використовуються в тих випадках, коли неможливо врахувати вплив багатьох факторів через складність об'єкта прогнозування. Ці методи в основному базуються на використанні експертних оцінок. У цьому випадку використовуються думки експертів щодо поведінки об'єкта прогнозування.

Суть методу експертних оцінок полягає у тому, що в основу прогнозу закладаються здійснені експертизи (аналізу явищ, об'єктів, процесів та можливих шляхів їх розвитку) окремими фахівцями (індивідуальна експертна оцінка), або групою фахівців (колективна експертна оцінка). За допомогою цього методу виявляються особливості прогнозних завдань і систематизується інформація, необхідна для розробки стратегії соціально-економічного розвитку регіону, а також для прийняття управлінських рішень задля її реалізації. Хоча отримані результати експертного аналізу мають певною мірою суб'єктивний характер, його переваги полягають в отриманні незалежних та фахових оцінок [2, с. 168].

Метод експертних оцінок є одним з новітніх методів ситуаційного аналізу, придатним до використання з метою з'ясування ступеня гостроти проблем розвитку об'єкта у процесі розробки стратегії регіону. У практиці прогнозування найпоширенішими серед методів індивідуальної експертної оцінки є методи інтерв'ю, аналітичний та написання сценарію. До

колективних методів експертних оцінок належать методи колективної генерації ідей («мозкової атаки»), побудови «дерева цілей».

Метод історичних та географічних аналогій і прогнозування за зразком вимагає застосування своєрідної екстраполяції. Техніка прогнозування полягає в аналізі високорозвиненої системи (країни, регіону, галузі) одного і того ж наближеного рівня, такий тепер є в менш розвиненій аналогічній системі, і на основі історії розвитку процесу, що вивчається, у високорозвиненій системі будується прогноз для менш розвиненої системи. Практика свідчить, що такі аналогії можна використовувати при визначенні шляхів розвитку нових галузей і видів техніки (виробництво ЕОМ, телевізорів тощо), структури виробництва, споживання тощо. Отриманий таким чином «зразок» – лише початковий пункт прогнозування. До остаточного висновку можна прийти, лише наслідуючи внутрішні умови розвитку і закономірності[4, с. 58-60].

Формалізовані методи прогнозування базуються на математичній теорії, яка забезпечує підвищення достовірності та точності прогнозів, значно скорочуючи строки їх розроблення, дозволяє забезпечити діяльність з обробки інформації та оцінки результатів[6, с. 131]. До цієї групи належать:

- методи прогновної екстраполяції – методи, основою яких є припущення щодо незмінності чинників, що визначають розвиток об'єкта, тобто сутність методу полягає в продовженні минулого шляху розвитку на майбутнє. При формуванні прогнозів за допомогою екстраполяції виходять з тенденцій змін тих чи інших кількісних характеристик об'єкта, що статистично склалися. Він ураховує динаміку прогнозованих індикаторів, а також можливі тенденції їх варіації;
- методи моделювання (економіко-математичні методи) передбачають використання у процесі прогнозування різних видів економіко-математичних моделей, які становлять формалізований опис об'єкта (економічного процесу), що досліджується, у вигляді математичних залежностей.

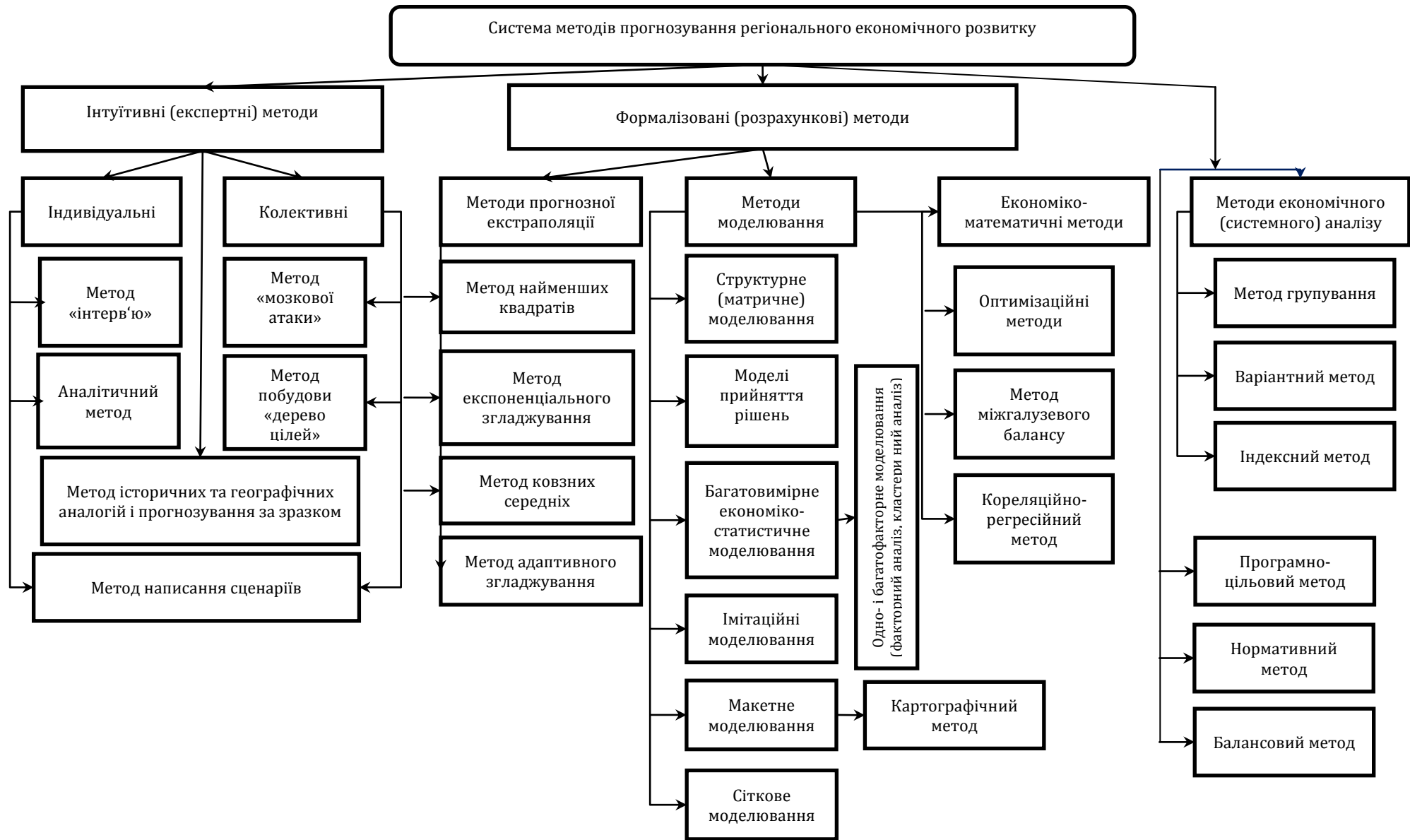

Рис. 1. Узагальнююча схема-класифікація основних методів прогнозування економічного розвитку регіону [1-7; 9]

Проте це не вичерпний перелік методів. У процесі прогнозування та розроблення програм соціально-економічного розвитку регіонів широко використовуються такі методи, як:

1. Методи економічного (системного) аналізу, суть якого полягає в тому, що економічний процес або явище ділиться на складові частини, визначається взаємозв'язок і вплив цих частин одна на одну і на хід розвитку процесу. Аналіз дозволяє розкрити сутність такого процесу, визначити закономірність його зміни в прогнозованому періоді, всебічно оцінити можливості і шляхи досягнення поставлених цілей. До цих методів можна зарахувати методи групування, варіативний і індексний методи.
2. Програмно-цільовий метод полягає у відбиранні основних цілей соціально-економічного розвитку, розробленні взаємопов'язаних заходів щодо їх досягнення у визначені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами з урахуванням їх ефективного використання.
3. Цей метод передбачає можливість складання та реалізації проблемних і комплексних цільових регіональних програм, які складають документ, у якому міститься ціль та комплекс науково-дослідних, виробничих, організаційно-господарських, соціальних та інших завдань та заходів, які узгоджені за ресурсами, виконавцями та строками здійснення.
4. Нормативний метод є методикою обґрунтування показників соціально-економічного розвитку регіону за допомогою заздалегідь розроблених і законодавчо встановлених норм і нормативів.
5. Норми і нормативи складають необхідну базу, наукові розробки регіональних економічних прогнозів, планів, програм, техніко-економічних проєктів. За допомогою норм та нормативів обґрунтовуються найважливіші пропорції, розвиток матеріального виробництва та невиробничої сфери, здійснюється регулювання економічного розвитку.
6. Балансовий метод полягає в пов'язуванні потреб регіону у різних видах продукції та ресурсів з можливостями виробництва та джерелами ресурсів. Він характеризується тим, що при забезпеченні розділів, показників економічного розвитку регіону, складанні соціально-економічного прогнозу регіону, регіонального бюджету використовується сукупність прийомів, які дозволяють пов'язати потреби в певній сфері з наявними ресурсами, а також з можливими ресурсами, які органи управління повинні повернути з позабюджетних джерел, бюджетів через субвенції, субсидії, кредити. Цей метод використовується, щоб досягти рівноваги між основними показниками, які, з одного боку,

будуть описувати необхідні потреби, а з іншого - ресурси, які повинні бути залучені для виконання цих потреб.

Для забезпечення найбільшої вірогідності й обґрунтування планових завдань у практиці планування застосовують одночасно декілька із зазначених вище методів залежно від об'єкта моделювання. Це дозволяє всебічно обґрунтувати економічну та соціальну ефективність реалізації запланованих заходів і завдань.

Проте треба зауважити, що при класифікації методів прогнозування необхідно мати на увазі, що «змістовна систематизація методів прогнозування повинна визначатися самим об'єктом прогнозування, економічними процесами розвитку і їх закономірностями» [10, с. 44].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства основним інструментарієм для прогнозування економічного розвитку є розробка та застосування комбінованих методів, які поєднують економіко-математичне моделювання та сценарії розвитку, що притаманні інтуїтивним (експертним) методам. Основні переваги цих методів полягають:

- у можливості підвищення змістовного навантаження моделі шляхом уведення в неї параметрів, що враховують вплив державного регулювання;
- при його використанні з'являється можливість пом'якшення протиріччя між реалістичністю та точністю прогнозу: розширення кола обставин, що беруться до уваги (що сприяє підвищенню реалістичності моделі) не супроводжується відмовою від формальних методів (що забезпечує точність прогнозу).

Результати такого прогнозування використовуються на всіх рівнях прийняття державно-управлінських рішень, зокрема прогнозування окремих напрямків регіонального розвитку є основою для розробки регіональних цільових та комплексних програм, прогнозування майбутнього стану галузей економіки застосовується для формування стратегії і розробки державних програм розвитку, результати макроекономічного прогнозування обумовлюють стратегію розвитку регіону та країни тощо.

Висновки

1. Прогнозування є важливим та неодмінним елементом досліджень трансформаційних змін ефективного регіонального економічного розвитку. В процесі систематизованого науково обґрунтованого прогнозування розвитку соціально-економічних процесів відбувся розвиток методології прогнозування як сукупність методів, прийомів і способів мислення, що дозволяють на основі аналізу ретроспективних даних, екзогенних та ендогенних зв'язків об'єкта прогнозування, а також їх вимірювань у межах

цього явища або процесу вивести судження певної достовірності щодо його майбутнього розвитку.

2. Дослідження різних класифікаційних схем методів прогнозування дозволяє виділити в якості основних класів інтуїтивні (експертні), формалізовані, методи економічного (системного) аналізу тощо, спеціалізація яких обумовлена специфікою цілей і завдань, кількістю і якістю вихідної інформації, періодом попередження прогнозу. Застосування цих та інших методів для прогнозних досліджень формування економічного розвитку регіону є основою подальших наукових розвідок із цього питання.

3. Розуміння напрямку, у якому буде розвиватися регіон, має важливе значення при

формуванні стратегії регіонального розвитку. Воно досягається на підґрунті загальноекономічних прогнозів, які поєднують економіко-математичне моделювання та сценарії перспективного розвитку, в основу яких повинні бути покладені вірогідні ситуації майбутнього розвитку самої системи, її взаємозв'язки з іншими системами.

Таким чином, функціональна роль економіко-математичних і інших методів прогнозування економічного розвитку полягає в тому, щоб виявити принципи й внутрішню логіку формування регіональної економіки, визначити її структуру й елементи, їхні взаємозв'язки і механізми функціонування.

Список літератури

1. Байнев, В. Ф. Економіка регіона [Текст]: учеб. пособие / В. Ф. Байнев, С. А. Пелих. – Минск: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, ИВЦ Минфина, 2007. – 272 с.
2. Важинський, Ф. А. Основні методи прогнозування соціально-економічного розвитку регіону [Текст] / Ф. А. Важинський, І. Ф. Коломієць // Науковий вісник: зб. наук.-техн. пр. - Львів: Український державний лісотехнічний університет. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 166-170.
3. Круш, П. В. Національна економіка [Текст]: підручник. / За ред. проф., к.е.н. П. В. Круша. 2-е вид. — К.: Каравела; Піча Ю. В., 2008. – 428 с.
4. Прогнозирование и планирование экономики [Текст] : учеб.пособие / В. И. Борисевич, Г. А. Кандаурова, Н.Н. Кандауров и др.; Под общ. ред. В. И. Борисевича, Г. А. Кандауровой. – Мн.: Интерпрессервис; Эксперспектива, 2001. – 380 с.
5. Регіональна економіка [Текст]: навчальний посібник для студентів усіх форм навчання спеціальностей економіка підприємства та бухгалтерський облік / Авт.: О. В. Димченко, Н. М. Матвеева, С. М. Гайденко. – Харків: ХНАМГ, 2008. – 205 с.
6. Стеценко, Т. О. Управління регіональною економікою [Текст]: навч. посіб. / Т. О. Стеценко, О. П. Тищенко; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К.: КНЕУ, 2009. – 471 с.
7. Тодосійчук, В. Л. Регіональна економіка [Текст]: підручник / В. Л. Тодосійчук. – Вінниця, ВДАУ, 2008. – 434 с.
8. Фетисов, Г. Г. Региональная экономика и управление [Текст]: учебник / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 416 с.
9. Фісун, К. А. Методологія програмування розвитку регіонів України [Текст]: монографія / К. А. Фісун. – Харків, 2007. – 401 с.
10. Хауштейн, Г. Методы прогнозирования в социалистической экономике [Текст] / Г. Хауштейн ; под ред. А. Н. Ефимова, А. И. Анчишкина, В. М. Савинкова ; пер. с нем. – М.: Прогресс, 1971. – 400 с.
11. Швайка, Л. А. Державне регулювання економіки [Текст]: навчальний посібник / Л. А. Швайка. – К.: Знання, 2006. – 435 с.

References

1. Bainev, V. F. (2007). *Region economy [Ekonomika rehiona]*. Minsk: Management Academy by the President of the Republic of Belarus, Ministry of Finance Publishing Centre.
2. Vazhynskiy, F. A., Kolomiets, I. F. (2004). *Basic methods of forecasting region socio-economic development [Osnovni metody prohnozuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvitku rehionu]*. Academic herald: Collection of academic and technical works, 14.7, 166-170.
3. Krush, P. V. (2008). *National economy [Natsionalna ekonomika]*. Kyiv: Karavella.
4. Borysevych, V. I., Kandaurova, G. A., Kandaurov, N. N. (2001). *Economy forecasting and planning [Prohnozirovanie i planirovanie ekonomiki]*. Minsk: Interpressservice; Ekoperspektiva.
5. Dymchenko, O. V., Matvieieva, N. M., & Gaidenko, S. M. (2008). *Regional economy [Rehionalna ekonomika]*. Kharkiv: Kharkov National University of Municipal Economy.
6. Stetsenko, T. O. (2009). *Regional economy management [Upravlinia rehionalnoiu ekonomikoiu]*. Kyiv: Kyiv National Economic University.
7. Todosiichuk, V. L. (2008). *Regional economy [Rehionalna ekonomika]*. Vinnytsia: Vinnytsia State Agrarian University.
8. Fetisov, G. G. Oreshyn, V. P. (2006). *Regional economy and management [Rehionalnaia ekonomika i upravlenie]*. Moscow: INFRA-M.

-
9. Fisun, K. A. (2007). *Methodology of programming the development of the regions of Ukraine [Metodolohiia prohramuvannia rozvitku rehioniv Ukrainy]*. Kharkiv.
 10. Haustein, G. (1971) *Methods of programming in socialistic economy [Metody prohnozirovaniia v sotsialisticheskoi ekonomike]*. Moscow: Progress.
 11. Shvaika, L. A. (2006). *State regulation of economy [Derzhavne rehuliuвання ekonomiky]*. Kyiv: Znannia.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2013 р.